

De la Amintiri de familie la Arhive digitale – Europeana și valențele educative ale colecțiilor sale digitale

Cristina Ioana Roiu
Biblioteca Academiei Române
E-mail: crissroiu@gmail.com

Cristina Ioana Roiu este bibliograf și documentarist și coordonează în prezent Serviciul de Documentare, Analiză și Marketing Internațional al Bibliotecii Academiei Române. Din anul 2011 este un colaborator activ al Europeana – Biblioteca, Arhiva și Muzeul Digital al Europei, coordonând în România proiectele acesteia Europeana 1914-1918 și Europeana 1989. Domeniile de interes actuale sunt utilizarea arhivelor digitale în scop educativ, proiectele crowdsourcing, dezvoltarea publicului și managementul cunoașterii.

Rezumat

Digitizarea în masă a colecțiilor instituțiilor de tip GLAM (galerii, biblioteci, arhive și muzee) pune la dispoziția utilizatorilor uriașe resurse informaționale istorice, culturale, lingvistice în format digital care sunt tot mai mult folosite în procesul educațional de pretutindeni. Articolul descrie experiența și rezultatele derulării în România a unor activități și proiecte educative non formale ce au vizat crearea și utilizarea arhivelor digitale *Europeana 1914-1918* și *Europeana 1989*.

Cuvinte cheie: *valori educative ale arhivelor digitale, proiecte crowdsourcing, implicarea tineretului, resurse digitale*

1. Context general

Trăim de multă vreme într-o realitate din ce în ce mai mult *digitală* care modelează și dirijează fiecare aspect important al vieții, iar educația este unul dintre acestea. Pentru generația elevilor de 12-18 ani care s-au născut într-o lume masiv digitalizată, generația “digital born”, realitatea în care trăiesc viața de zi cu zi este masiv intersectată de experiențe virtuale, iar procesul de învățare și educare trebuie prin urmare adaptat acestei realități pentru a fi mai eficient.

Digitizarea masivă a arhivelor, colecțiilor patrimoniale și documentare de orice fel a condus la existența unor mari resurse informaționale digitale disponibile procesului de învățare, care sunt tot mai mult utilizate în activitatea educațională de pretutindeni.

Europeana – Biblioteca, Arhiva și Muzeul Digital al Europei a acordat și ea întotdeauna o mare atenție reutilizării bogatelor sale resurse informaționale digitale în procesul de educare și învățare.

Din acest punct de vedere, proiectele sale cu cel mai mare succes – *Europeana 1914-1918* și *Europeana 1989* furnizează în momentul de față și arhivele digitale cu cele mai multe reutilizări în domeniul educațional.

2. Arhiva *Europeana 1914-1918* și activitățile educative derulate împreună cu elevi bucureșteni

Europeana 1914-1918 - un proiect care își are originea într-o idee a Universității din Oxford din 2006 și care a demarat în anul 2011 în Germania (1), și-a propus să colecționeze scrisori, obiecte de familie, fotografii și alte documente aferente Primului Război Mondial aflate în posesia europenilor, transpunându-le în format digital și apoi expunându-le în cadrul Arhivei digitale *Europeana 1914-1918*. În timp, această „*Arhivă a europenilor*“ a adunat peste 10 000 de povestiri de familie inedite și peste 100 000 de pagini de documente digitale tip text, imagine sau audio în marea lor majoritate nepublicate anterior.

Prin unirea în ianuarie 2014 a acestui set de date cu arhivele realizate în cadrul proiectului *Europeana 1914-1918 Collections* (400 000 documente aferente Primului Război Mondial aflate în colecțiile celor mai importante biblioteci europene) și a proiectului *Europeana EFG 1914* (660 ore de filme și materiale audiovizuale din perioada Primului Război Mondial) s-a reușit crearea celei mai mari Arhive Digitale dedicată Primului Război Mondial din lume adăpostită de website-ul www.europeana1914-1918.eu (2).

Această arhivă digitală impresionantă și-a găsit imediat utilizarea în procesul educațional, British Library punând la dispoziție încă de la începutul proiectului o întreagă gama de resurse educationale aferente acestui subiect (3).

Și în România cele patru campanii de colectare de documente de la public din cadrul proiectului *Europeana 1914-1918* (desfășurate în București, Cluj Napoca, Sibiu și Orăștie în perioada septembrie 2013 – august 2014) au dus la adunarea unui impresionant material documentar digital aferent Primului Război Mondial.

Reprezentanții *Europeana* în cadrul acestui proiect în România au organizat de-a lungul timpului diferite întâlniri cu elevi ai unor școli și licee bucureștene pentru a utiliza în mod educativ aceste resurse educaționale inedite.

În cadrul programului național „Școala Altfel”, elevi ai Colegiilor Naționale „Ion Neculce”, „Gheorghe Lazăr”, „Ion Luca Caragiale” și ai Școlii Generale Titu Maiorescu au organizat în aprilie 2014 împreună cu echipa *Europeana* din România o serie de workshop-uri având ca temă Primul Război Mondial și Arhiva Digitală *Europeana 1914-1918*.

Elevii din clasele IX -XII, au încercat să reconstruiască atmosfera acelor vremuri, utilizând resursele documentare oferite de site-ul *Europeana 1914-1918* (în principal arhiva de documente în limba română, dar și arhivele de război în limbile franceză și engleză).

Ei au creat eseuri interesante despre anumite povești de familie, personaje importante sau aspecte inedite din Primul Război Mondial, aspecte ce se pot regăsi în website-ul *Europeana 1914-1918*.

Eseurile și prezentările în limba română au încercat să surprindă nu numai perspectiva istorică a evenimentelor, dar mai ales cea umană.

Astfel, eseurile premiate au abordat următoarele subiecte (4):

- Povestea lui Dumitru Nistor
- Regina Maria a României și Primul Război Mondial
- Artiști în vreme de război
- Copii în vreme de război
- Sprijinul moral al familiilor pentru soldații de pe front
- Medalii și medaliați din Marele Război
- Povestea lui Iuliu Bologa
- O poveste despre cercetașii României
- Prizonier în Rusia.

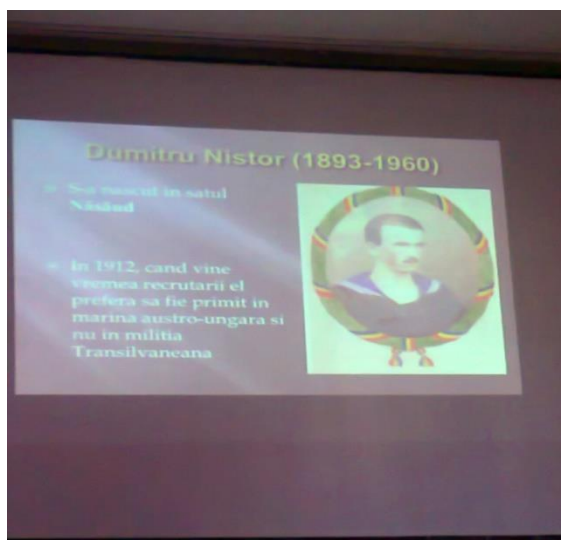

Figura 1. Prezentarea poveștii lui Dumitru Nistor, Europeana CC BY SA.

Și profesorii de limba engleză și franceză au găsit material documentar interesant în Arhiva *Europeana 1914-1918*, elevii având prilejul de a-și testa și îmbogăți cunoștințele de limbi străine cercetând direct documentele scrise în limbile franceză și engleză în demersurile de căutare ale unor povești interesante din cadrul unei tematici stabilite (viața artiștilor în război, viața de zi cu zi a copiilor și a soldaților etc).

Un profesor de istorie la Colegiul National „Ion Neculce” a descris astfel arhiva *Europeana 1914-1918* din perspectiva pedagogului, dar și a istoricului (5):

„Arhiva *Europeana 1914-1918* conține surse primare de excepțională valoare documentară, deoarece provin de la urmașii celor implicați direct în război, respectiv soldații, ofițerii și familiile lor.

Este o istorie trăită, o istorie în care știința se îngemănează cu afectivitatea, rațiunea cu emoția. Fiecare informație istorică este filtrată de experiența celui care o transmite; astfel că obiectiv și subiectiv, general și particular se contopesc într-o viziune complexă.

Perspectivile din care sunt relatate faptele sunt eroice, dramatice, tragice. Războiul a creat situații speciale la care oamenii au răspuns cu fapte de excepție. Deasupra tuturor răzbat valori și atitudini precum umanitarismul, demnitatea, toleranța, gândirea critică.

Dincolo de adversitățile în care istoria așează oamenii, valorile general umane rămân perene.

Site-ul invită la cunoaștere, la meditație, la analiză.

El este accesibil atât profanului cât și savantului. El apropie istoria de oameni fiindcă experiențele personale sunt receptate mai ușor de public decât tratatele științifice. Într-un parcurs invers istoricul este și el castigat, deoarece are la dispoziție un material imens de cercetare, dar rămas în mare măsură inedit, până la postarea lui online.

Site-ul oferă lecții de viață la care cei tineri (dar și ceilalți) sunt invitați să ia aminte.”

Activitățile derulate de către echipa *Europeana* și elevii bucureșteni în cadrul acestor workshop-uri s-au bucurat de mare succes, elevii declarându-se încântați să învețe cât mai multe despre Marele Război din jurnalele soldaților și civililor, din resursele informaționale online puse la dispoziție de această arhivă (acestea fiind adesea sub formă de imagine și text sau chiar audio-video și având prin urmare un impact mai mare asupra lor).

3. Proiectul *Europeana 1989* și implicarea masivă a tinerei generații în derularea lui în România

Dacă în cazul Proiectului *Europeana 1914-1918* activitățile educaționale au vizat în principal cercetarea și reutilizarea resurselor informaționale prezente în arhiva online deja constituită, o abordare diferită a fost aleasă în cazul derulării proiectului *Europeana 1989* în România, unde implicarea tinerilor a fost stabilită și planificată chiar în desfășurarea evenimentului.

Astfel, la evenimentul din 19 decembrie 2014 desfășurat la Facultatea de Istorie a Universității București (6) unde s-au adunat amintiri ale participanților la evenimentele din decembrie 1989, întreaga echipă însărcinată cu preluarea documentelor, digitizarea și prelucrarea povestirilor personale, a fost constituită din tineri (studenți în ultimul an, tineri doctoranzi, cercetători) care fie nu erau născuți la data desfășurării evenimentelor, fie aveau o vârstă prea fragedă pentru a-și aminti evenimentele de atunci.

În plus, la eveniment au participat și 14 liceeni de la Colegiile Naționale ”Ion Neculce” și ”Jean Monnet” care au ajutat echipa de digitizare în preluarea, transcrierea și digitizarea documentelor și a povestirilor personale.

În acest mod, întreaga manifestare a avut un aspect educativ pronunțat ce a facilitat schimbul de informații și interacțiunea între generații, tinerii având posibilitatea de a afla chiar de la participanții la acele evenimente ceea ce s-a întâmplat în acele zile, ca și unele detalii mai puțin cunoscute ale atmosferei din acele vremuri.

Figura 2. Tineri înregistrând mărturiile unor participanți la Evenimentele din 21 decembrie 1989 Europeana CC BY SA

Participanții la eveniment au fost impresionați de povestea unor tineri ce și-au apărat cu propria viață idealurile și dorința de libertate, dar și de povestea unor cadre didactice precum profesorul de limba română Paul Popescu, care parcă presimțindu-și sfârșitul scria cu mult timp înainte de eveniment versuri precum următoarele:

“Eu nu exist. Am fost cândva
Când apa nu era strânsă-n maluri,
Era întuneric afară și-n valuri
Plutea increatul.

Sunt obosit. Plec dintre voi,
Spre alte lumi mai bune! “

Tinerii, ca și reprezentanții *Europeana* au ascultat cu mare atenție mărturia emoționantă a unei bibliotecare despre distrugerile ireparabile de la Biblioteca Centrală Universitară din București din zilele de 22 și 23 decembrie 1989 și despre sentimentele trăite atunci când locul de muncă a fost distrus aproape în totalitate. Iată un fragment din mărturia acesteia:

„În dimineața zilei de 23 decembrie am ajuns cu greu în centru, adusă de o mașină care s-a oprit la semnele mele rugătoare. (...)Am urcat treptele de la Crețulescu și am văzut cu ochii mei realitatea de la televizor. De după lacrimile care mi-au inundat ochii se ridica în fața mea o clădire amputată, care striga neputincioasă către cer: de ce?

Am grăbit cu îndârjire pasul și am ajuns în incinta clădirii care adăpostea biblioteca. Tancurile erau încă în fața ei. M-am întâlnit cu câțiva colegi. Era înfiorător ce se întâmplase. Cu inima zdrobită, împreună cu un coleg, Sorin S., am urcat la etajul 1. Balustradele nu mai erau. Din Sala catalogelor mai rămăseseră doar zidurile. Era valabil, de fapt, pentru toate sălile. În depozite, rafturile păstrau încă, scheletice arătări verticale, ca amintire a ceea ce fuseseră până ieri, cărți! Am mers împreună cu Sorin și am luat un steag tricolor, am decupat cu o lamă stema comunistă și am urcat pe treptele lipsite de balustrade până în cupola clădirii. Acolo ne-am oprit și am pus steagul fără stemă în locul ceasului mistuit de foc!”

Campania de colectare a acestor mărturii s-a dovedit a fi extrem de interesantă pentru tinerii participanți. Emoția caldă, care învăluie informația istorică, însoțită, uneori, de dovezi materiale transmise de participanții direcți sau de familiile martirilor revoluției, oferă istoriei orale o putere de persuasiune sporită față de orice discurs academic.

De altfel, unul dintre tinerii ce a participat și la Workshop-urile dedicate Primului Război Mondial și Arhivei *Europeana 1914-1918* a exprimat foarte bine sentimentele încercate în timpul derulării campaniei *Europeana 1989* și similitudinile găsite între eroii tineri și soldații morți și cele două evenimente:

„Participând la construirea *Arhivei Digitale Europeana 1989*, simt cum într-un fel „scriu istorie”. Este foarte emoționant totul. Iar versurile scrise de Laurence Binyon, unul din *Poezii Războiului cel Mare* despre soldații căzuți în Primul Război Mondial se potrivesc foarte bine și eroilor tineri căzuți la Revoluția din Decembrie 1989:

*Ei nu vor apuca sa îmbătrânească, precum noi cei rămași aici,
Vârsta nu-i va împovăra, nici anii nu-i vor apăsa.
Dar la apusul Soarelui și la începutul zilei,
Ne vom aminti mereu de ei ...*

Se pare că mereu nu învățăm ce trebuie din faptele trecutului...”

4. Câteva concluzii după desfășurarea evenimentelor

1. Tinerii sunt oricând mult mai încântați să-și facă temele și să-și găsească resursele informaționale necesare procesului educativ *online*, navigând într-un mediu în care oricum petrec mult timp. Resursele informaționale existente în arhivele digitale oferite de marile structuri infodocumentare sunt adesea de tip variat (imagine, text, audio sau audiovisual) făcând experiența de învățare mai atractivă, stimulând creativitatea și imaginația.

Iar experiența are un mai mare succes atunci când este aplicată unor grupuri mai mari (în clase de exemplu) unde munca în grup și spiritul de echipă sunt, de asemenea, stimulate.

2. Arhivele de tipul *Europeana 1914-1918* și *Europeana 1989*, fiind pan-europene, pun în lumină cele două evenimente într-un context global, permițând elevilor să le urmărească într-un context mai larg și să înțeleagă experiența traumatizantă trăită de toți

europenii de rând în timpul Primului Război Mondial (indiferent de care parte a baricadei s-au situat guvernele lor), cât și experiența est-europenilor în timpul regimurilor comuniste dictatoriale – o experiență atât de asemănătoare.

Alăturarea tuturor acestor mărturii într-un singur loc, oferă o imagine de ansamblu a evenimentelor istorice și posibilitatea comparării contextului și situațiilor specifice.

3. Este o realitate faptică preferința utilizatorilor de orice vârstă pentru accesarea de informații online, pentru utilizarea de resurse informaționale digitale în format full text și de o bună calitate ce permite reutilizarea acestor informații în diferite scopuri.

În acest sens, bibliotecile (alături de arhive, muzee și galerii) trebuie să fie în prima linie a oferirii unor resurse informaționale de calitate și din surse de încredere.

Astfel, Biblioteca Academiei Române, locul unde a fost lansată Campania *Europeana 1914-1918* în România și unde s-a desfășurat și prima campanie de colectare din cadrul acestui proiect, a recunoscut utilitatea întreprinderii unor acțiuni în sensul creării unei platforme educaționale moderne, aptă a pune la dispoziție bogatele resurse informaționale de care dispun bibliotecile în sprijinul procesului educațional. În acest sens, Biblioteca Academiei Române este una din inițiatoarele platformei *DigiEduCult* (7), alături de Biblioteca Națională, de Biblioteca Centrală Universitară și de Ministerul Educației Naționale și Cercetării având tocmai acest scop.

4. O regulă de bază în ceea ce privește implicarea și dezvoltarea publicului în lumea culturală este: ” Fii întotdeauna acolo unde este publicul tău !”

În mod similar, structurile infodocumentare și patrimoniale trebuie să se adapteze noului context informațional global și să fie acolo unde își desfășoară viața de zi cu zi utilizatorii săi pregătind oferte informaționale adaptate procesului de informare, educare și cercetare în forma în care acestea se desfășoară în prezent.

Referințe bibliografice

- (1) *Pro Europeana. Europeana 1914-1918*. 2012 [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015].
Disponibil la: <http://pro.europeana.eu/project/europeana1914-1918>
- (2) *Europeana1914-1918*. [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015].
Disponibil la: <http://www.europeana1914-1918.eu/ro/about>
- (3) *British Library .World War One*. [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015].
Disponibil la: <http://www.bl.uk/world-war-one/teaching-resources>
- (4) Biblioteca Academiei Române. *Buletin Informativ nr. 10, An III*. [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015]. Disponibil la: <http://www.biblacad.ro/buletine%20informativ/2014/BINF10.pdf>
- (5) *Ibidem*, p. 6.
- (6) Biblioteca Academiei Romane. *Buletin Informativ nr. 7, An IV*. [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015].
Disponibil la: <http://www.biblacad.ro/buletine%20informativ/2015/BINF7.pdf>
- (7) *Inițiativa Educație și Cultură în Era Digitală – DigiEduCult*. 2015 [Online]. [Accesat 13 noiembrie 2015]. Disponibil la: <http://www.digieducult.ro>